

مرضیه صادقی
کارشناس ارشد مدیریت آموزشی

عوامل تأثیرگذار در مطالعه دانش‌آموزان

۲- مطالعه کردن برای لذت بردن از تخیل و اندیشه‌های بارور یا زیبایی‌های آثار هنری نیز به دلایل زیر صورت می‌گیرد:

الف) مطالعه کردن برای شناخت انسان از خود و طبیعت پیرامون خود

ب) مطالعه کردن برای ارضای روح و فکر

ج) مطالعه کردن برای تسکین آلام روحی و جسمی.

این تقسیم‌بندی غیرقابل تغییر نیست و در مواردی دو حیطة با هم آمیخته می‌شوند. افراد بشر پای‌بند آداب و رسوم اجتماعی و تحت فشارهای اقتصادی قرار دارند، بنابراین هیچ فردی نمی‌تواند با انگیزه‌ای بی‌توجه به این عوامل دست به مطالعه بزند. از این گذشته عادت به مطالعه، عامل اصلی مطالعه محسوب می‌شود و هرگاه این عادت در فردی وجود داشته باشد، با وجود انگیزه‌های فوق به مطالعه خواهد پرداخت (باب الحوایجی، ۱۳۷۸، ص ۴۴-۴۳).

با بیان این مقدمه، به بررسی نقش خانواده، معلم و کتاب‌های درسی در ایجاد عادت مطالعه در دانش‌آموزان می‌پردازیم.

مطالعه، فرایندی هدف‌دار است که روش خاص خود را دارد. با توجه به این‌که یادگیری عملی آگاهانه است و برای انجام دادن هر عمل آگاهانه، داشتن انگیزه اساسی است، بنابراین مطالعه کننده باید از انگیزه‌های قوی برخوردار باشد. قوی و واقعی شدن انگیزه مطالعه، عمل یادگیری را سرعت و جهت می‌بخشد. بنابراین پیش از هر چیز باید ضرورت نیاز به مطالعه کردن را حس کنیم. افرادی که هدف خواندن را نمی‌دانند، دیری نمی‌پاید که آن‌چه را بدون انگیزه و با زور به ذهن سپرده‌اند، به دست فراموشی می‌سپارند. نیازهای بشر عادت به مطالعه را به وجود آورده است، اما انگیزه‌های مطالعه را می‌توان در دو زمینه افزایش اطلاعات و لذت بردن خلاصه کرد.

۱- مطالعه کردن برای افزایش اطلاعات، با اهداف زیر انجام می‌شود:

الف) مطالعه کردن برای افزایش معلومات

ب) مطالعه کردن برای آگاه شدن از جریان‌ات روزمره

ج) مطالعه کردن برای کسب مهارت‌های حرفه‌ای و فنی

د) مطالعه کردن برای انجام دادن درست وظایف اجتماعی

ه) مطالعه کردن برای گذراندن اوقات فراغت.

نقش خانواده در مطالعه فرزندان

خانواده عاملی بسیار مؤثر در ایجاد عادت به مطالعه است. به دلیل روابط مداوم و تنگاتنگی که میان افراد خانواده وجود دارد، خانواده نخستین و مهم‌ترین تغذیه‌کننده کودک از نظر تعلیم و تربیت و رفتار است. کودکی که شروع به یادگیری خواندن کرده، هنوز به مطالعه کردن عادت نکرده است. برای این که کودکی یک خواننده فعال شود، نه تنها نیازمند انگیزه‌های فردی (که بخشی از آن به خانواده مربوط می‌شود) است، بلکه با تمرین می‌تواند به مرور زمان به مطالعه کردن عادت کند. کودکانی که دوره آشنایی و انس با کتاب را در خانواده گذرانیده‌اند، در محیط مدرسه بدون مشکل با کتاب مانوس می‌شوند، به آن عادت می‌کنند و آن عادت در وجودشان پایدار می‌شود (همان، ص ۴۷-۴۶).

به طور کلی خانواده‌ها یکسان نیستند و مانند هم عمل نمی‌کنند. در خانواده‌هایی که والدین خود عادت به مطالعه ندارند، چگونه می‌توان انتظار داشت که کودک انگیزه کافی برای مطالعه داشته باشد؟ در چنین شرایطی وظیفه مراکز آموزشی سنگین می‌شود. اگر بپذیریم که جامعه مسئول است فرهنگ و دانش را به کودکان منتقل کند و اگر بپذیریم که مطالعه یکی از راه‌های این انتقال است، پس در این جهت، خانواده و مدرسه بیش‌تر از همه نقش و اهمیت دارند (خمارلو، ص ۴۴ - ۱۴).

نقش معلم در مطالعه دانش‌آموزان

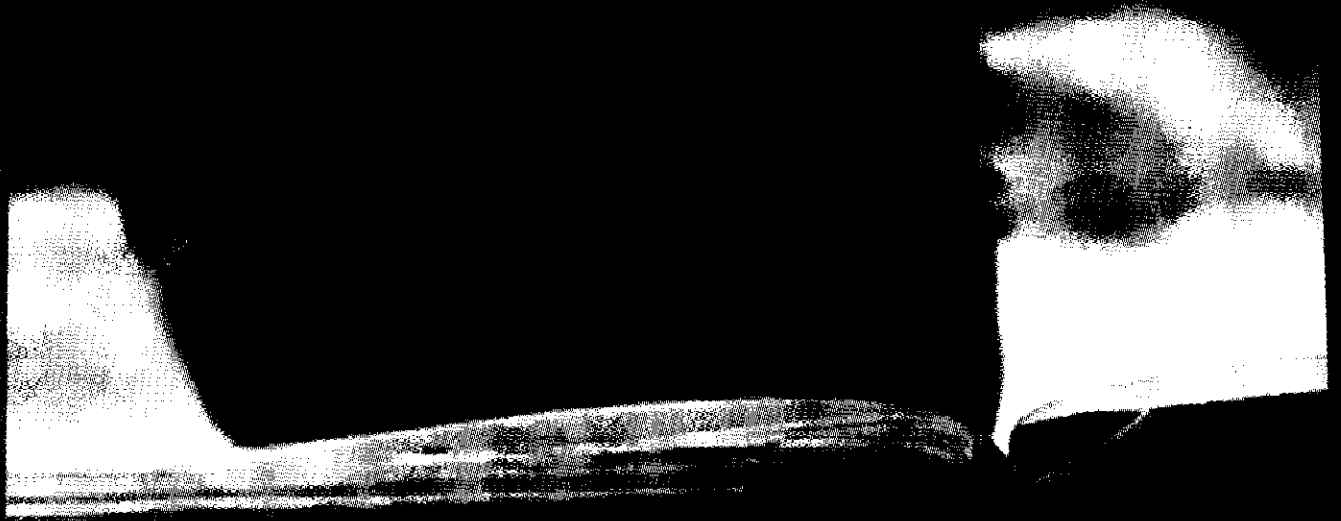
معلم نباید برای مطالعه دانش‌آموزان یک روش را تحمیل کند یا در مراحل نخستین فرا گرفتن آنان را دلسرد نماید. هنگامی که روش تدریس منحصر به تعیین وظایف و شنیدن محفوظات نباشد، راهنمایی دانش‌آموز به مطالعه، به صورت یکی از مسئولیت‌های شخصی معلم در خواهد آمد.

در واقع مطالعه باید به صورت قسمت اصلی تدریس در آید. بدین ترتیب یک برنامه مطالعاتی برای استفاده از وسایل کمک آموزشی، از جمله کتاب، نشریه، نمودار و غیره، جایگاه و نقش اساسی در آموزشگاه دارد. اگر معلمان تکالیف درسی را با کار کتاب‌خانه تطبیق دهند و دانش‌آموزان را تشویق به استفاده از کتاب‌خانه کنند، کتاب‌خانه از شکل انبار کتاب بودن در می‌آید. در انتخاب کتاب‌های کتاب‌خانه باید از معلمان نظرخواهی کرد، زیرا در هر حال معلم نقش رهبری را دارد و فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان را کنترل و هدایت می‌کند (همان).

نقش کتاب‌های درسی در مطالعه دانش‌آموزان

کشورهای پیش‌رفته جهان و نیز کشورهای در حال رشد، سال‌هاست که در نظام آموزشی خود از روش تک کتابی استفاده نمی‌کنند و به منظور تکمیل برنامه‌های درسی از مطالب خواندنی مکمل بهره می‌گیرند. زیرا کودک و نوجوان کنجکاو است و سوالات بی‌شماری درباره خود و محیط پیرامون خود دارد، که هرگز کتاب‌های درسی و معلمان کلاس نمی‌توانند به همه آن‌ها پاسخ گویند. بدین ترتیب، استفاده از کتاب و کتاب‌خانه ضرورت می‌یابد. اگر هدف آموزش را شکوفایی استعدادها و نهفته کردن و نوجوانان و پرورش این استعدادها فرض کنیم، باید بدانیم که این تلاش بدون همکاری کتاب‌خانه ممکن نیست (دوستدار، ص ۲۲۰).

راه کارهای اجرایی برای ایجاد علاقه به مطالعه از طریق کتاب‌های درسی

- ۱- تأکید مؤلف یا مؤلفان باید روی روش‌ها و پروراندن مفاهیم اساسی باشد، نه صرفاً انتقال واقعیت‌های علمی.
 - ۲- در کتاب‌ها واقعیت‌های علمی به نوعی ارائه شوند که جاذب دانش‌آموز باشند، نه کسل‌کننده.
 - ۳- مطالعه کتاب درسی باید دانش‌آموزان را مستقیماً درگیر در تجارب یادگیری و فعال کند.
 - ۴- مطالب و فعالیت‌های پیش‌نهادی در کتاب‌های درسی باید زمینه و فرصت‌های مناسب را برای پرورش عادات و نگرش‌های مطلوب مانند مطالعه فراهم کنند.
 - ۵- پرسش‌ها و تمرین‌ها باید در جهت ارزش‌یابی سطوح و زمینه‌های گوناگون تفکر انسان و هم‌چنین ارزش‌یابی ارزش‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌های علمی از راه تحقیق و جست‌وجو در سایر منابع باشند.
 - ۶- مطالب ارائه شده حتی‌الامکان با زندگی روزمره و محیط اجتماعی ربط داده شود و انگیزه‌هایی را برای جست‌وجو در منابع برای شناخت مشخصه‌های اقلیمی، اجتماعی و تاریخی مناطق مختلف کشور ایجاد کند.
 - ۷- ارائه مطالبی که دانش‌آموزان را به فعالیت‌های عملی و نظری برانگیزاند.
- ۸- ایجاد فرصت‌هایی برای فعالیت‌های فوق برنامه و خارج از کلاس و کاربرد آموخته‌ها در صحنه‌های زندگی. دانش‌آموزان باید یاد بگیرند که در زندگی دانستنی‌ها و داورهای خود را به انجام دادن تعداد محدودی مشاهده و بررسی کیفی منحصر نکنند و به داده‌ها و تجربه‌های بیش‌تری دست بیابند و حتی‌المقدور پدیده‌ها و حوادث را با دلایل علمی مورد توجه قرار دهند (باب‌الحوائجی).

منابع:

- باب‌الحوائجی، فهیمه (۱۳۷۸). نقش کتاب‌خانه‌های آموزشی.
- خماریلو، توران. دو گفتار (کتاب‌خانه‌های آموزشی و نقش آن در ایجاد رغبت به مطالعه).
- دوستدار، یحیی. وضع فعلی کتاب‌خانه‌های آموزشی. نشریه دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- باب‌الحوائجی، فهیمه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد.